

Franciaország ugyanis kénytelen állandó nagyszámú haderőt tartani a hátsó-indiai félszigeten, amelynek utánpótlása és ellátása komoly terhet ró a francia adófizetők vállára.

Párizsban általában reménytelennek tartják azt, hogy Indokínát fegyverrel vissza lehessen hódítani a Ho Si Minh vezetése alatt álló függetlenségi mozgalomtól.

A francia gyarmatbirodalom labilis helyzetére az vet legkirívóbb fényt, hogy amíg a két világháború között Franciaország tengerentúli hadereje 150 000 főből állott, ma 300 000 emberrel sem tudja ott fenntartani a rendet. Indokínában és Madagaszkárban jóformán krónikussá vált a forradalom és gerillaharc, Észak-Afrikában a politikai helyzet szintén kiéleződött, sőt a legutóbbi értesülések szerint Francia Nyugat-Afrikában is (Dakar), megerősödött a nacionalista mozgalom. Mivel a jelenlegi francia kormány politikája bizonytalan és kicsinyesen habozó, a gyarmatok nagyobb részt az ottani parancsnokoló tábornok és kormányzó egyéni megítélése szerint kormányoztatnak. Ez természetesen Franciaország tekintélyének csorbulását jelenti, és a gyarmatok lakosságát még inkább ellenállásra ösztönzi.

Nem hozott e téren enyhülést a francia alkotmány értelmében az elmúlt héten Versailles-ban összehívott „Francia Unió” (anyaország és gyarmatbirodalom) parlamentjének összeülése sem. Ezen parlamentnek ugyanis, amely szervezetileg hasonló a francia országgyűléshez (Nemzetgyűlés és Köztársasági Tanács), csupán konzultatív hatásköre van, érvényes határozatokat azonban egymaga nem hozhat. Ennek következtében nézik szkepticizmussal és bizalmatlansággal működését a gyarmatok népei, aminthogy nem veszik azt túlságosan komolyan francia részről sem. A franciák érzékének hiányát a gyarmati kérdések megoldásában mi sem bizonyítja világosabban, mint az a tény, hogy amidőn az egész világon a gyarmati népek nagyarányú emancipációja folyik, ugyanakkor a francia kormány nemcsak attól vonakodik, hogy a legkisebb engedelményt tegye saját gyarmatai felé, de még a háború végén feléjük tett ígéretei (algíri konferencia) alól is igyekszik kibújni.

PIL 283. f. 12/109. ó. e. (egykorú másolat)

¹ A francia kormányok makacs ellenállása miatt V. Mohamed szultán csak 1956 márciusában érte el Marokkó függetlenségét.

414. MOLNÁR ERIK TÁVIRATA KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(Budapest, 1948. január 14.)

Követ úr hazajöveteléhez hozzájárulok, távolléte idején Erős tanácsost bízom meg ideiglenes ügyvivői teendőik ellátásával.

KÜM irattára. Párizsi táviratok (eredeti tisztázat)

415. KÁROLYI MIHÁLY MOLNÁR ERIKHEZ

(Párizs, 1948. január 15.)

Tárgy: Világpolitikai helyzet 1948 elején.

Előző világpolitikai tárgyú jelentéseimre hivatkozással tisztelettel közlöm Miniszter Úrral, hogy az, amit előző jelentéseimben írtam, többé-kevésbé beigazolódott. A világ

politikai kettészakadása élesebb kontúrokbán mutatkozott. Ezzel szemben kétségtelen, hogy a Marshall-terv körüli nagy harcok ellenére Nyugaton is számolnak azzal, hogy a gazdasági kapcsolatokat erősebben ki kell építeni a Kelettel. A Business Week című amerikai hetilap, a Wall Street félhivatalos közlönye beszámol arról, hogy Anglia nem kevesebb, mint 25 bilaterális kereskedelmi szerződést készít elő, és ebben a számban bizonyára több kelet-európai állam is bentfoglaltatik. Az angol-orosz kereskedelmi szerződést általában úgy ítélik meg, hogy kiindulópontja volt ennek a politikának, amelyre előbb-utóbb az amerikaiak is rá fognak fanyalodni.

A nemzetközi helyzet legfontosabb jellegzetessége az a bizonytalanság, amely az amerikai külpolitikát jellemzi. Ennek a bizonytalanságnak a fő oka kétségtelenül abban keresendő, hogy az Egyesült Államokban megindult az elnökválasztási harc, s bármennyire is hangsúlyozzák a republikánus és a demokratapárt egységét a külpolitikában a belpolitikai küzdelmek a külpolitikára is visszahatnak. Amikor a köztársasági elnök új-évi fogadásán Couve de Murville-lel, a Quai d'Orsay politikai osztályának vezetőjével, a görögkérdésről beszélgettünk, és megkérdeztem tőle, hogy vajon mit fognak tenni az amerikaiak, Couve de Murville legyintett: „Ha ők azt tudnák” – mondotta. Jellemző erre a bizonytalanságra, amit egy jól értesült amerikai újságírótól hallottam: Griswood, a görögországi amerikai segélybizottság mindenható vezetője a lehetetlen görög gazdasági viszonyok és korrupció miatt már éppen lemondani készült, amikor a Markosz-kormány megalakult,¹ s így politikai okokból kénytelen volt a helyén maradni. Az amerikai kongresszus által politikai okokból megszavazott különböző külföldi hitelek s maga a Marshall-terv nem olyan népszerűek, mint azt egyesek hirdetik. Az izolacionista múlt még mindig erősen kísért. Hiába gleichsaltolják a sajtót, annyit az amerikai man in the street² is megtud, hogy például a Görögországnak adott hitelek nem mindig jutnak rendeltetési helyükre, és közben azt is tapasztalja, hogy az árak folyton emelkednek. Ezt a lehetőséget Taft és más republikánusok Truman elleni agitációjukban fel is használják. Emellett – noha kevés reménnyel indul a választáson – Wallace³ jelölését sem lehet teljesen lekicsinyelni. Julian Huxley, az UNESCO angol elnöke, aki soha nem ragadtatja el magát és soha nem tesz overstatement⁴-eket, a napokban elmondta nekem, hogy Amerikában valóságos terror van, s a legcsekélyebb liberalizmust is elnyomják. Meglepő tapasztalatokra tett szert Mexikóban és az Egyesült Államokban. Például elmondta, hogy a híres Life című folyóirat cikkeket kért egy hírneves amerikai tudóstól, de miután a tudós túlságosan liberális (korántsem szocialista vagy kommunista) hangot ütött meg, a szerkesztő közölte vele, hogy noha ez szomorú, de legnagyobb sajnálatára a cikket nem közölheti. Dupla honoráriumot kapott, de a cikk soha nem látott napvilágot. Prof. Huxley, aki mint hangsúlyoztam, szintén inkább szociális érzésű liberálisnak mondható, mint szocialistának, a legnagyobb megdöbbenéssel beszélt az amerikai sajtóról. Szerinte józan hangú cikket az ismert hetilapokban és folyóiratokban (Saturday Evening Post, Harper's Magazin, Life stb.) nem lehet közzétenni, s a napilapokba is csak itt-ott szivárog be egy-egy tárgyilagosabb hangú cikk. Steinbeck nem éppen baloldali, de tárgyilagosabb hangú cikksorozatát Oroszországról csak a New York Herald Tribune párizsi kiadása meri közzétenni. Huxley azonban azt állítja, hogy ezzel az elnyomással szemben megmozdult a közvélemény. Intellektuelek, tudósok, művészek, valamint a nép körében is növekvő ellenállás mutatkozik – „there is a growing tide of opposition”.⁵ Ez korántsem jelenti azt, hogy Wallace-nek esélyei vannak, de kétségtelen, hogy hosszú távlatban hasznos volt pártalakítása. Egy Párizsban élő fontos amerikai UNO-alkalmazott azt mondotta, hogy nem lepődne meg, ha öt év múlva Wallace-t elnökké választanák.

A fentieknek tudható be, hogy Truman belpolitikai vonalon engedményeket tesz, hogy így a baloldali szavazókat megtarthassa. Ennek külpolitikai vetületében még sem-

miféle hatása nem mutatkozik. A republikánusok Truman belpolitikai programját demagógiának és felmelegített New Dealnek nevezték, de ugyanakkor hatalmas ovációban részesítették Marshallt. Előbb-utóbb azonban – s Taft magatartása erre mutat – választási okokból kénytelenek lesznek a külpolitikát is kikezdeni. Innen van az, hogy a Marshall-terv körül – amelyre egy másik jelentésében még visszatérek – annyi vita folyik. Ezt a nyugat-európai államoknak is állandóan figyelembe kell venniük külpolitikájuk meghatározásánál.

A Párizsban élő amerikai újságírók, tisztviselők egyáltalában nem titkolják, hogy félnek a válságtól. Legutóbb egy amerikai újságíró kollégájával azon vitatkozott, hogy a nagy válság három vagy öt év múlva fog-e bekövetkezni.

A l'Ordre január 9-i számában egy magas állású washingtoni személyiség név nélkül nyilatkozatát közli, amelyben az kertelés nélkül kijelenti, hogy a nagy árukereslet inflációt hozott létre, és nem akadt olyan igazi vezető, aki képes lett volna megállítani. Truman elnök bizonyos orvoslásokat javasolt, de azokat a kongresszus elvetett. Most már a válság olyan fokot ért el, hogy nagyobb szenvedések fenyegetnek, mégpedig azok, amelyek egy deflációval járnak. Szerencsére – fűzi hozzá az amerikai személyiség – a termelés mind a mezőgazdaságban, mind a gyárakban tovább emelkedett. A kilábalás nem lesz könnyű, de azért reméli, hogy elkerüljük a veszedelmet, főképpen ha az adókat idejében leszállítják.

E nyilatkozatból világosan kitűnik, hogy a talaj nem túlságosan alkalmas a Marshall-terv teljes gőzzel való végrehajtására, mert hiszen a választás során előtérbe fog kerülni az adócsökkentés jelszava, azaz a takarékosági elv, amely ilyenkor elsősorban a külfölddel szemben érvényesül.

Mindazonáltal a két amerikai párt irányítói megegyeznek abban, hogy az amerikai külpolitika legfőbb célja a kommunizmus feltartóztatása, de ezt nem háborúval, hanem hatalmi pozíciójuk kiterjesztésével és megszilárdításával kívánják elérni. Mint már előző jelentéseimben említettem, vakon bíznak abban, hogy minden válság ellenére a dollár ereje és gazdasági hatalma végső fokon győzedelmeskedni fog.

Általában el lehet mondani, hogy az amerikai elnökválasztás közvetve bizonytalanságot idéz elő a külpolitikában is. Ez minden valószínűség szerint azt jelenti, hogy az elnökválasztás megtörténteig félmegoldásokat fognak alkalmazni, és igyekeznek legalábbis látszatra politikai prestige-üket a legfontosabb helyeken fenntartani anélkül, hogy végleges intézkedéseket foganatosítsanak. Innen van az, hogy noha nyíltan nem akarnak beavatkozni Görögországban, felvonultatják flottájuk egy részét a Földközi-tenger keleti medencéjében, a dollárt pedig arra használják fel, hogy a gyenge lábon álló kormányokat, a hozzájuk húzó rezsimeket úgy-ahogy fenntartsák.

Mindenesetre nagy tehertertel Truman számára, hogy a most benyújtott költségvetés 46%-át hadicélokra és Európa megsegítésére kívánják fordítani.

Az amerikai külpolitika bizonytalanságát a nyugat-európai államokban, főként Angliában és Franciaországban is érzik. Couve de Murville fenti kijelentése is mutatja, hogy itt Európában sem látják tisztán az elkövetkezendőket. Amíg azonban Angliában Crippsék ismét próbálkoznak azzal, hogy fokozatosan valamilyen önálló közvetítő politikát inauguráljanak, itt Franciaországban az ún. harmadik erő pillanatnyi megerősödése egyáltalában nem jelenti azt, hogy az Egyesült Államok ellenére akarnak politikát csinálni. Legfeljebb a közvélemény szemébe szórnak homokot, mert erre itt nagyobb szükség van, mint Angliában. Lényegében a francia harmadik erő részéről csupán arról van szó, hogy Amerika felé possibilisnak mutatkozzék, azaz, hogy Amerika őket támogassa és ne De Gaulle-t. Természetesen Anglia sem akar szembehelyezkedni az amerikai külpolitika nagy vonalaival, de szeretne olyan gazdasági helyzetet teremteni, amely hosszú

távlátban függetlenebbé teszi. Mihelyt olyan mozdulatot tennének, amely egy harmadik, egyensúlyozó csoport kialakítását célozza, veszélyeztetnék a Marshall-tervet, amely nélkül súlyos gazdasági helyzetbe kerülnek. Erről a problémáról részletesebben a Marshall-tervről adandó legközelebbi jelentésemben fogok beszámolni.

PIL 283. f. 12/109. ó. e. (egykorú másolat)

¹ Vafiadisz Markosz a királyság visszaállítása ellen 1949-ig harcoló „Görög Demokratikus Hadsereg” parancsnoka volt.

² Az utca embere (angol).

³ Henry Agard Wallace 1933–1940 között az USA földművelésügyi minisztere, a New Deal egyik kidolgozója. 1941–1945 között az USA alelnöke, 1945–1956-ban kereskedelemügyi miniszter. A hidegháború kezdetén Trumannal szemben a roosevelti hagyományokhoz akart visszatérni, ezért kilépett a Demokrata Pártból, 1948-ban megalapította a Haladó Pártot és elindult az elnökválasztáson. Kudarcot vallott és hamarosan visszavonult a politikától, bár a szovjet külpolitikát nagy – és irreális – reményekkel töltötte el kísérlete a hidegháború mérséklésére és a hagyományos kétpártrendszer megbontására.

Mód Péter jelentette 1949. április 9-én, hogy az USA-ban járt Saillant francia szakszervezeti vezető elmondta neki: mikor Wallace-nál járt, az érdeklődött Károlyi után és azt mondta: nagyon szeretné, ha Károlyi, Nenni, Zilliacus és néhány más nem kommunista európai baloldali előadásokat tartana az USA-ban a felretájékoztatót közvélemény felvilágosítására. (*MOL XIX:J-1j 23. doboz*)

⁴ Túlzó megállapítás (az angol jó modor alapja, az understatement – a visszafogott kijelentés – ellentéte; angol).

⁵ „Növekszik az ellenzéki aktivitás” – mondanánk magyarul; az angol a „növekvő dagály” (mint az apály ellentéte) képet használja.

416. KÁROLYI MIHÁLY MOLNÁR ERIKHEZ

(Párizs, 1948. január 15.)

Tisztelt Miniszter Úr,

Kedves Barátom,

Végre elértük célunkat és sikerült valakit beépítenünk a disszidensek közé. Éppen ezért információimat a legnagyobb diszkrécióval kell kezelnetek. Vigyáznunk kell arra, hogy ez a konstrukció minél tovább működjék, és ne leplezhessék le.

A legegyszerűbb módszernek azt tartom, hogy nyersen közlöm értesüléseimet. Minden színezés nélkül akarom tudomásotokra hozni a tényeket. Egy részét B.¹ nagykövettel is közöltem.

1. Amerikai utasításra a disszidensek egységfront létesítésén fáradoznak. A frakciózás szűnőben van. Ennek oka az, hogy az amerikaiak elérkezettnek látják az időt egy, az Egyesült Államokban székelő komité megalakítására. Nagy Ferenc erősen passzívva vált. (Más oldalról, a lengyel nagykövettől hallottam, hogy Mikolajczyk kitérítése óta ő a number one.² azaz a nemzetközi paraszt-zöldfront vezetője, és ez Nagyot elkedvetleníttette.) Ennek ellenére nem akarják teljesen elejteni, mert a nevére szükség van. Azonban majdnem bizonyos, hogy a komitének nem lesz elnöke, titkára stb., hanem prezídiuma, amelybe valószínűleg Szegedi-Maszák, Peyer, Sulyok, Pfeiffer, Nagy Ferenc és Eckhardt fognak bekerülni. A komité megalakításának időpontját még nem határozták meg, de a tárgyalások folynak.

2. Sulyok Dezső Amerikába utazott, de nem marad kinn, hanem itt Európában fogja intézni a disszidensek ügyeit.

3. A disszidensek jól tudják, hogy Amerika is, a Szovjetunió is mindenáron el akarja kerülni a háborút, és a legszigorúbb utasításokat adták ki arra nézve, hogy az incidenseket kerüljék, de ugyanakkor abban reménykednek, hogy a nagy feszültség folytán valamilyen forró helyen (Görögország) egy forrófejű kapitány kirobbanthatja az incidenst.